

Tuulimyllyjä vastaan? Ei enää tohtorikoulutettavia

Pääkirjoitus

Matti Roitto & Petteri Impola

Kielellinen käänne tai kieleen ja kielenkäyttöön liittyvä valta eivät ole uusia asioita varsinkaan tieteellisten julkaisujen lukijakunnalle. Kielenkäytön valtaa ja kielitietoisuuden kysymyksiä on viime vuosina tuotu esiin laajemminkin yhä enemmän myös julkisessa keskustelussa. Esimerkiksi sukupuolittuneen kielenkäytön osalta piilorakenteiden, arvojen ja konventioiden pohtiminen ja kyseenalaistaminen on ollut erittäin tarpeellista. Eräänä tunnetuimmista, myös julkisen keskustelun kynnyksen ylittäneistä esimerkeistä kielen, kielenkäytön ja vallan suhteesta ja vaikutuksesta voidaan mainita tietysti Yhdysvaltojen presidentin, Donald Trumpin, kielenkäyttö. Sen vaikutuksia arvioidaan, tutkitaan ja raportoidaan kaikkialla.

Tieteellisiä taustavaikuttajia ja tutkimuksia aiheen pohtimiseen on tarjolla todella runsaasti. Esimerkiksi alan uranuurtajanakin pidetyn kielifilosofi J. L. Austinin omien luentojensa pohjalta kirjoittama *Näin tehdään sanoilla. Harvardissa 1955 pidetyt William James –luennot* (alkup. 1962, suom. 2016) on klassikkoteos kielen käytöstä ja kielestä subjektina. Yhä ajankohtaisesta kirjasta ilmestyi muutama vuosi sitten myös vihdoin Risto Koskensillan tekemä suomennos. Menemättä tarkemmin Austinin, tai lukuisten myöhempien tutkijoiden, aina Foucault’sta ja vaikkapa Faircloughsta Bourdieuhun tai Wodakista Bloemmartiin, esittämien teorioiden, tutkimusten ja teesien yksityiskohtiin, olennaista on näitä kaikkia jossain määrin yhdistävä, wittgensteinilainen perusajatus siitä, että kieltä käyttämällä rakennetaan myös todellisuutta. Samalla tuodaan ehkä epäsuorastikin esiin erilaisia sosiaalisia ja hierarkkisia konventioita, arvoja ja merkityksellisyyttä tai merkityksettömyyttä, toisin sanoen myös erilaista valtaa.

Suomalaisessa tiedemaailmassa ja julkisessa tiedekeskustelussa kielenkäytön vallasta hyvinkin perillä olevat tahot ovat kuitenkin reflektoineet vähemmän tiedemaailman sisäistä terminologiaa ja tapaa merkitä, puhua tai nimittää tiede- ja tutkimuskentällä toimijoita. Ehkä vielä vähemmän huomiota on kiinnitetty siihen, että tiedemaailman positioita tai asemaa käyttäviä nimikkeitä ovat valitettavan pitkään ja yksipuolisestikin

määritelleet tahot, joilla ei välttämättä ole kovinkaan suurta kompetenssia arvioida: mitä tieteen sisällä tehdään, kuka tekee mitään ja miten osaamis- ja tekemisvaatimukset ovat muuttuneet. Jossain määrin huomiota herätti muutamia vuosia sitten esimerkiksi nimekkeiden englanninkieliseen kääntämiseen liittynyt keskustelu, jonka erääksi kipupisteeksi nousi *dosentin*-arvo ja siitä käytetty nimikekäännös ”adjunct professor”. Nimike ei ole millään muotoa ongelmaton, eikä tee aina oikeutta arvon kannalta äärimmäisen tärkeälle tieteelliselle meritoitumiselle. [1]

Kliseisin esimerkki on yhä edelleen valitettavan usein tieteentekijöiden kohtaama mielikuva kammioonsa eristäytyneestä, epäsosiaalisesta ja omissa maailmoissaan, norsunluutornissa aikaansa viettävästä tutkijasta, jolla ei ole käytännön työelämässä hyödynnettävää osaamista tai taitoja. Kaikki akateemisessa maailmassa tutkimusta ja opetusta tekevät ihmiset tietävät tämän olevan pöytä. Projektinhallinta-, suunnittelu-, aikataulutusta- rahoitus-, markkinointi-, esiintymis-, tapahtumajärjestämisen-, tiedon keruu, ja soveltamistaidot ovat arkipäivää tieteentekijöille ja kuuluvat ainakin jossain määrin, toki yksilöstä ja hänen intresseistään riippuen kaikkien tieteentekijöiden työkaluvalikoimaan – varsinaisista tutkimusmetodeista ja kielitaidosta puhumattakaan. Eikä vanhakantainen kuvaus yksioikoisesta, eristäytyneestä tutkijasta ole välttämättä kovin hyvin pitänyt paikkaansa aiemminkaan. Tieteen tekemiseen on kuulunut olennaisena osana ainakin monipuolinen kommunikaatio, jos ei muusta niin vähintäänkin tutkimustuloksista.

Dosentti-nimikettä vähemmän on taitettu peistä nuorempien tutkijoiden nimikkeistä. Yleisimmät termit, joilla esimerkiksi väitöskirjan tekijöitä yhä kuvataan useissa tiedeyhteisöissä ovat *tohtorikoulutettava*, *jatko-opiskelija*, joskus *tohtoriopiskelija*. [2] Muun muassa *Tieteentekijöiden liitto* ja sen *Nuorempien tutkijoiden työryhmä* (NUTU) ovat kritisoineet ”koulutettavaan” ja ”opiskelijoihin” viittaavien nimikkeiden käyttöä ja syystä, kun kyseessä on aktiivinen, akateemista väitöstutkimusta tekevä henkilö. Koulutettava ja opiskelija ovat käsitteinä passiivisempia. [3] Laajemmalle yleisölle asiaan puuttumispyrkimykset ja sen esillä pitäminen eivät ole oikein avautuneet, eikä tohtorikoulutettava nimikkeeseen liittyvää pejoratiivista arvolatausta ole välttämättä ymmärretty. Tohtorikoulutettava ja jatko-opiskelija nimikkeet voivat aiheuttaa ja aiheuttavatkin hämmennystä myös eri viranomaisien kanssa, tai vaikka asuntolainaa hankittaessa, kun arvioidaan henkilön talous- ja työtilannetta. Sukujuhlista puhumattakaan. Nimikkeet eivät ole kovin kuvaavia.

Lehden päätoimittajalla on kokemusta keskustelusta omien vanhojen opiskelutoverien kanssa siitä, miksi ärsyyntyä, kun puhutaan väitöstutkimuksista ”kouluna”, ”koulutuksena” tai ”opiskeluna”. Pohdittu on myös sitä, kannattaako kimpaantua siitä, kun nuorempia tutkijoita kutsutaan ”koulutettaviksi”, ”kisällintyön tekijöiksi” tai hieman neutraalimmin jatko-opiskelijoina. Arvostuksen ja pätevyyden kannalta on hieman merkittävä, että nykyään esimerkiksi jo toisen asteen koulutusta kutsutaan jatko-opinnoiksi. Samalla taas väitöstutkimuksista puhutaan kuitenkin kouluna tai koulutuksena ja jopa opiskeluna. Eräs keskustelukumppani totesi edellä mainitun kaltaisia huomioita sisältäneen keskustelun jälkeen, että ”pikaisesti googlaamalla” näyttäisi siltä, että suurin osa kaikista virallisista tahoista käyttää termiä tohtorikoulutettava ja tohtorikoulu, tai jatko-opiskelu ja jatkokoulutus, joten termit ovat

sikäli legitiimejä. Lopuksi hän toivotti akateemiselle tutkijalle onnea taistelussa tuulimyllyjään vastaan, hän jatkaisi tahollaan omiensa kanssa.

Termeillä on väliä, nimekkeet kertovat esimerkiksi professioista, asemista ja arvosta. Monet tutkijat ovat esimerkiksi olleet huolissaan termin tai nimekkeen ”tutkija” käytöstä ja keskustelua sen suojaamisestakin on viritelty. Välinpitämättömyys, tietämättömyys tai muut syyt eivät ole olleet riittäviä syitä sille, etteikö arvottavaa ja väheksyvää kielenkäyttöä tai muuta vastaavaa toimintaa olisi voinut tai pitänyt vastustaa ja etteikö siihen olisi syytä pyrkiä vaikuttamaan. Tässä nimenomaisessa kirjoituksessa tarkoitus ei ole itseisarvoisesti vain glorifioida nuorempia tutkijoita, mutta on hyvä muistaa, ettei väitöskirjaa päästä tekemään niin vain, eikä mahdollisuutta saa aivan kuka tahansa. Rekrytointi on omista haasteistaan huolimatta meriitti- ja potentiaalisidonnaista ja vaatii paitsi osaamista myös panostusta väitöskirjaa tekemään aikovalta jo alkumetreiltä asti.

Väitöstutkijoiden kutsuminen tohtorikoulutettaviksi tai (jatko-)opiskelijoiksi on varmasti osin huolimaton kielenkäyttöä tai johtuu tiedon puutteesta. Se on kuitenkin myös kielellistä vallankäyttöä ja redusoi oman alansa perustutkinnon suorittaneen, monessa työpaikassa asiantuntijana pidettävän *maisterin* – joissain paikoissa jopa erikoistutkijana työskentelyyn kompetentiksi katsottavan asiantuntijan, kelpoisuudenkin saaneen toimijan – jälleen joksikin ei-valmiiksi. Erityisesti akateemisen maailman sisällä voisi odottaa parempaa, etenkin kun kollegiaalisuuden puolesta, yhdenvertaisuuden ja yhteisöllisyyden rakentamisesta rummutetaan lähes jokaisen korkeakoulun strategioissa ja bränditoiminnassa keskeisenä arvona. Jos edes omalla kentällä, jossa kielen merkitystä tutkitaan kaikenlaisin tavoin, ei ymmärretä havahtua kollegoita koskevaan kielenkäyttöön valtana, ei tilanne ole mairitteleva.

Vaikka väitöskirjatutkimuksen oheen kuuluu osana niin sanottuja jatko-opintoja suorittaa varsin rajattu määrä opintopisteitä, ei kyse ole millään muotoa muihin opintoihin suoraan rinnastettavasta koulunkäynnistä, vaan pikemminkin erikoistumisesta ja osaamisen syventämisestä. Pikemminkin palkattuna tai apurahalla työskentelevän tutkijan istuessa kahdensan – tai kaksitoista – tuntia toimistolla tutkimusta tehden, sähköposteihin vastailen ja tieteellistä CV:tä muutoin kartuttaen, voisi puhua pikemminkin *työstä*. Puhumattakaan siitä, että osa tekee päivästä toiseen samanlaisin panostuksin väitöskirjaansa ilman rahaa tai muun työn ohessa. On mielenkiintoista miettiä, miksi esimerkiksi väitöskirjaansa valmisteleva lääkäri ”erikoistuu”, mutta monilla muilla aloilla ”opiskellaan”?

Tohtorikoulut [4], joita on nyt perustettu jokaiseen korkeakouluun, jossa väitöstutkimusta voi tehdä, ovat itsessään positiivinen seikka: ohjaukseen ja tukeen sekä jossain määrin myös resursseihin pyritään vaikuttamaan positiivisesti ja tiettyjen perusvaatimusten yhdenmukaistaminen palvelee pidemmällä aikavälillä profession integriteettiä ja arvoa, mutta hallinnollisempaan kielenkäyttöön istuva, Bolognanuudistukseenkin liittyvä käännöspohjainen ”koulu” on jossain määrin harhaanjohtava nimike, eniten sitä näytetäänkin käytettävän Suomessa. Eroja esimerkiksi Pohjois-Amerikkalaiseen Graduate School-määrittelyyn ja käytänteisiin on.

Väitöstutkimusprosessin aikana karttuu lisää osaamista, kokemusta ja taidot kehittyvät toivottavasti jokaisella entisestään. ”Valmis” ei ideaalissa tiedemaailmassa ole kuitenkaan kukaan, koskaan, missään, vaan jatkuva itsensä kehittäminen on perusvaatimus alalla toimimiseen. Tohtorikoulutettavat tekevät kuitenkin pääosin aivan samoja asioita kuin jo varttuneemmat kollegansa, ehkä hieman eri intensiteetillä tai volyyymilla. Mutta yhtä kaikki, heidän pitää pyrkiä osallistumaan tieteellisiin keskusteluihin esimerkiksi julkaisemalla tai esiintymällä tieteellisissä tapahtumissa ja näihin päästäkseen, heidän tulee sängen usein kilpailla mahdollisuudesta myös itseään pidemmälle urallaan ehtineiden kanssa. Myös oma tutkimusrahoitus pitää hankkia siinä missä varttuneempienkin, jolloin oman kompetenssin monipuolinen osoittaminen kilpailuasetelmassa muiden väitöskirjaa tekevien kanssa vaatii pitkäjänteistä työtä. Eikä se itse tutkimustyökään perusluonteeltaan välttämättä hirveän erilaista ole suhteessa jo väitelleisiin. On myös syytä muistaa, että nuorempien tutkijoiden tulokset ovat osa korkeakoulujen tulosten kokonaisuutta. Heidän julkaisuistaan kertyy yhtä lailla ”pahamaineisia” julkaisupisteitä siinä missä varttuneemman ja meritoituneemman tieteenharjoittajankin julkaisuista. Lähes kaikki väitöskirjaa tekevät pääsevät tai joutuvat myös opettamaan yhteiskunnan asiantuntijaksi tunnustamia maistereita, opettajia, ekonomisteja, poliitikkoja, virkamiehiä, toimittajia ja niin edelleen.

Monet nuoremmat tutkijat toimivat oman tutkimustyönsä ohessa yhteisöllisemmin esimerkiksi toimittamalla julkaisuja, osallistumalla eri rooleissa tiedelehtien tekemiseen, järjestämällä seminaareja ja konferensseja ja niin edelleen. Välillä väitöstutkimus voi olla kokonaan tauolla, kun työskennellään muissa tutkimushankkeissa. Tällaisen toiminnan arvon väheksyminen redusoimalla aktiiviset ja pätevät toimijat vähempiarvoisiksi, ”koulutettaviksi”, on kielellistä vallankäyttöä. Siihen ei pidä suostua. Erityisesti yliopistojen ja korkeakoulujen rakenteita laadittaessa näyttää valitettavan usein siltä, että päätöksiä tehdään mahdollisimman kaukana sieltä, missä ne eniten tuntuvat. Tämä ei luonnollisestikaan koske vain nimikkeitä ja tutkijakouluja vaan ongelma on paljon laajempi. Jotkut korkeakouluistamme ovat jo omatoimisesti reagoineet asiaan ja ottaneet käyttöön muita termejä.

J@rgonian toimituskunnan jäsenistökin on pääosin väitöskirjatutkijoita, nuorempia tutkijoita. Lisäksi nyt käsillä olevan J@rgonian historian toisen teemanumeron *Lapset, historia ja kulttuuriperintö* ovat ideoineet, laatineet ja toimittaneet aktiiviset ”tohtorikoulutettavat”, yhdessä lehden varsinaisen toimituksen kanssa. Teemanumeron toimittaminen on vastuullista, vaativaa ja työlästä, eikä se onnistu keneltä vain. Taitojen lisäksi tarvitaan tietoa, kriittistä ajattelua, aikataulujen hallintaa, koordinoitukykyä ja muuta akateemisen tutkimus- ja opetustyön perusosaamista. Tämän nimienomaisen teemanumeron sisällöstä ja taustoista kertovat tarkemmin omassa johdannossaan teemanumeron toimittajat Ida Vesterinen, Karoliina Puranen, Minna Mäkinen ja Lauri Julkunen. Lisäksi tässä J@rgonian numerossa on mukana myös muutama teeman ulkopuolinen, mutta ajankohtainen kirja-arvio ja yksi laajempi katsaus.

Koska J@rgonia-lehden oma historia ja perustaminen liittyvät osaltaan juuri nuorempien tutkijoiden aktiivisuuteen ja lehti on profiloitunut varttuneempien tutkijoiden lisäksi nuorempien tutkijoiden tieteellisillä julkaisuilla, on asia meille tärkeä. J@rgonia, sen toimituskunta ja julkaisija haluavat nyt ryhtyä sanoista tekoihin. Kun kielellä on valtaa, toimitaan niiden puitteissa ja tehdään, austinilaisittain, sanoilla.

Jatkossa J@rgonia noudattaakin kirjoittajien esittelyssä nimekkeiden osalta *Tieteentekijöiden liiton* antamaa suositusta. Lehden sivuilla ei tule enää näkymään ”koulutettavia” tai ”opiskelijoita”, vaan ”tutkijoita”. Nimekkeistä käyttöön otetaan suositusten mukaisesti *nuorempi tutkija* (*early stage researcher*), ja sen rinnalla voidaan käyttää myös nimikettä *väitöskirjatutkija* tai *väitöstutkija*. Käsitteinä ne ovat kuvaavia, ammatillisuutta painottavia ja arvoa antavia.

Vaikka näissä merkeissä, tai merkityksissä ei välttämättä aina voiteta, kuten tuulimyllyjen kanssa usein on, on parempi kuitenkin yrittää toimia, jos siihen mahdollisuus on.

Toimitus kiittää lämpimästi väitöskirjatutkija Joonas Tammela (Jyväskylän yliopisto), joka useiden vuosien, lehden lukijoille osittain näkymättömän, uurastuksen jälkeen jättää lehden taittamisen ja internetsivujen tekniseen tukeen liittyvät tehtävät. Lehden toimitussihteeri vastaa jatkossa sekä taitosta että it-puolesta. Samalla toimitus toivottaa tervetulleeksi vahvistukseksi toimituskuntaan poliittisen historian väitöskirjatutkijan Laura Ipatin Turun yliopistosta.

J@rgonian toimituskunta toivottaa lukijoilleen ja kirjoittajilleen kiintoisia lukuhetkiä, mainiota kesää ja sopivan kriittistä omanarvontuntoa!

Päätoimittaja, FT Matti Roitto, historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Toimitussihteeri ja kirja-arviovastaava, FM, väitöskirjatutkija Petteri Impola, historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Viitteet

[1] Katso lisää esimerkiksi: ”Dosenttiniimikkeen kääntäminen englanniksi”. *Helsingin yliopiston dosenttiyhdistys – Docentföreningen vid Helsingfors universitet ry*. <https://blogs.helsinki.fi/dosenttiyhdistys/docent-and-docenture-in-english/dosenttiniimikkeen-kaantaminen-englanniksi/>. [Haettu 4.7.2019]

[2] Uutinen ja tarkempia tietoja eri yliopistojen nimikekirjosta: ”Rakkaalla jatko-opiskelijalla on monta nimeä”. *Acatiimi: Professorien, Tieteentekijöiden ja yliopistojen opetusalan lehti*, julkaistu 2017. http://www.acatiimi.fi/6_2017/14.php. [Haettu 4.7.2019]

[3] Nuorempien tutkijoiden työryhmä. *Tieteentekijöiden liitto*. https://tieteentekijoidenliitto.fi/liitto/tyoryhmat/nutu_-_nuorempien_tutkijoiden_tyoryhma. [Haettu 4.7.2019]

[4] Jotkut korkeakoulut käyttävät myös ristiin termiä *tutkijakoulu*.

Kirjallisuus

Austin, J. L. 2016 [1962]. *Näin tehdään sanoilla. Harvardissa 1955 pidetyt William James –luennot*. How to do things with words. Toimittaneet J. O. Urmson & Maria Sbisà; suomentanut Risto Koskensilta. Tampere: Niin & Näin.